

työstä

Laitos Giellagas-
instituuttiTekijä
Valtonen, Taarna Aura Inari

Työn nimi

Ohcejoga Dälvdasa duottarguovllu báikenama -Sámegiela báikenammavuogáda semiotihkalas guorahallan

Oppiaine

Työn laji

Aika Huhtikuu

Sivumäärä

Samegiella ja -kulttuuri

Pro gradu -tutkielma

2003

108 s. + 2 liitettä yht. 31 s.

tu vra

Tiivistelmä

Tutkimus käsittelee pohjoissaamenkielisiä luonnonpaikannimiä semioottisena merkijärjestelmänä. Tavoitteena on ollut tarkastella paikannimijärjestelmiä yleisellä tasolla, kokeilla sopiiko semioottinen teoria niiden tutkimiseen sekä erityisesti selvittää, kuinka paikannimet voivat sisältää kulttuurista tietoa. Tarkoituksena on ollut tarkastella nimimateriaalia siten, että nimien käyttäjien näkökulma ja mielipiteet tulisivat huomioiduiksi eli tämä tutkimus on toteutettu emzc-näkökulmasta. Esimerkkimateriaalina on 187 Utsjoen Dälvdaksen kylän tunturialueen paikannimeä sekä niihin liittyvää Dälvdaksesta 1960 - 70-luvuilla kerättyä etnografista aineistoa.

Tutkimuksen alussa käsitellään työn teoreettisia lähtökohtia, esimerkkimateriaalia sekä paikannimitutkimuksen, semiotiikan ja Dälvdaksen kylän tutkimushistoriaa. Tämän jälkeen määritellään ja problematisoidaan paikannimikäsitettä. Tutkimus käsittelee saamen kielen paikannimien ja paikannimijärjestelmien rakennetta lähinnä yleisellä tasolla. Tässä yhteydessä käy ilmi, että esimerkkiaineisto vastaa rakenteen puolesta hyvin niitä kuvauksia, joita saamen kielen paikannimistä on kirjoitettu. Aineisto sopii siis hyvin esimerkkiaineistoksi.

Erityisen mielenkiintoisiksi paikannimijärjestelmien käsittelyn yhteydessä osoittautuivat nimipesueet, joita ei kuitenkaan pystytty tässä työssä syvällisesti analysoimaan. Aineistosta ilmenee myös hyvin, miten eräiden paikannimien painottomat keskiosat ovat lyhentyneet haastatteluajanjakson aikana merkityksettömiksi tavuiksi tai äänteiksi. Tässä yhteydessä käsiteltiin myös paikannimien levintää tutkimusalueella, omistuksen ja reiviirin kuvastumista paikannimissä sekä paikannimien tiheyden vaihtelua eri alueilla ja sen syitä. Nämä tiedot sopivat hyvin käytettäväksi laajempien tutkimusten osamateriaalina.

Tutkimuksessa syvennytään melko laajasti semioottiseen teoriaan. Käsittely koskee sekä strukturalistista että pragmaattista semiotiikkaa. Syynä on se, että saamen kielen paikannimiä ei ole aikaisemmin käsitelty semioottisesta näkökulmasta. Tarkoituksena on siis luoda vahva teoreettinen kehys, jotta analyysien perustelu olisi vahva. Tämä teoriaosa on seuraavan luvun alustuksena. Seuraava luku käsittelee paikannimien semiotiikkaa.

Tutkimuksessa käsitellään paikannimiä sekä strukturalistisen että pragmaattisen semiotiikan näkökulmasta. Paikannimet tuntuvat sopivan erittäin hyvin semioottisiksi merkeiksi ja ne on luonnollista ja helppoa sovittaa semioottisiin malleihin. Uusia ja erityisen mielenkiintoisia tuloksia saatiin, kun käsiteltiin paikannimiä strukturalistisena merkijärjestelmänä, yksittäisten paikannimien merkityyppisiä sekä paikannimien sisältöä semiosis-prosessin näkökulmasta.

Strukturalistiseen teoriaan perustuvassa merkijärjestelmän tarkastelussa kävi ilmi, että paikannimiä on mahdollista käsitellä kahdesta näkökulmasta: toisaalta ne ovat kielellinen merkijärjestelmä, mutta toisaalta taas kulttuurinen järjestelmä. Kulttuurisen tarkastelumallin avulla on mahdollista analysoida sitä, miten maasto vaikuttaa ihmisiin ja heidän kieleensä sekä sitä, kuinka paljon maastoterminologiajärjestelmissä on kulttuurista ja kuinka paljon maaston vaikutusta. Tässä tutkimuksessa on vain kuvailtu analyysimallia, koska syvempään analyysiin ei ollut tilaisuutta.

Tutkimuksessa analysoitiin ja luokiteltiin 147 nimikokonaisuutta semioottisiin merkityyppisiin: ikoni, indeksi ja symboli. Noin viidennes nimistä on ikoneja, neljä viidennestä indeksejä ja muutama nimi ilmentää voimakkaasti molempia merkityyppisiä. Symbolinimiä ei ollut. FL Ritva Toropainen on väitöskirjaansa varten analysoinut suomenkielisen luonnonpaikannimiaineiston. Siinä ikoni- ja indeksinimien suhde on 1:1. Kielten välinen ero johtuu mitä ilmeisimmin suomalaisten ja saamelaisten erilaisista elinkeinoista ja ympäristönkäyttömalleista.

Lopuksi työssä käsitellään paikannimien sisältöä. Kävi ilmi, että paikannimissä on kahdenlaista tietoa: tietoa mikä on paikannimessä itsessään, sen osissa, ja tietoa, joka liittyy nimettyyn paikkaan eikä ole suoraan nimestä havaittavissa. Lisäksi paikannimien tieto voi olla julkista tai vain kulttuurin jäsenille avautuvaa. Tutkimuksessa teoretisoidaan tämän tiedon ilmenemistä ja syntymistä semiosis-prosessin avulla.